

Bogumiła Smolorz*

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu

PROBLEMY SPOŁECZNO-EKONOMICZNO-EKOLOGICZNE POLSKI I KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ

Wprowadzenie

Zrównoważony rozwój to koncepcja, która narodziła się w latach siedemdziesiątych XX w., a sprecyzowana została w 1987 r. w tzw. Raporcie Brundtland. Podkreśla ona równoprawne traktowanie aspektów społeczno-ekonomiczno-ekologicznych w skali mikro, mezo- i makroekonomicznej oraz globalnej¹.

Ogłoszenie przez UNESCO lat 2005–2015 dekadą na rzecz edukacji zrównoważonego rozwoju skłania do zastanowienia się nad realizacją tej koncepcji w Polsce i pozostałych krajach Unii Europejskiej². W Polsce do podejmowania działań na rzecz zrównoważonego rozwoju zobowiązuje wszystkie podmioty rynkowe Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., w której napisano:

*Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju*³.

Koncepcja ta, aby stała się realna, wymaga opracowania i kontroli określonych wskaźników. Eurostat posiada i stosuje ponad sto tego typu wskaźników. Dzięki nim jest możliwe kontrolowanie i wyznaczanie celów społecznych, ekonomicznych i ekologicznych zrównoważonego rozwoju.

---

* Bogumiła Smolorz – doktor nauk ekonomicznych w dziedzinie zarządzania, wykładowca w Wyższej Szkole Bankowej w Poznaniu – Wydział Zamiejscowy w Chorzowie oraz długoletni nauczyciel Zespołu Szkół Technicznych i Ogólnokształcących nr 1 im. Wojciecha Korfańtego w Chorzowie. Autorka licznych artykułów naukowych z dziedziny zarządzania i ekonomii.

¹ B. Smolorz, *Kierunki społecznej odpowiedzialności biznesu w warunkach społecznej gospodarki rynkowej*, w: *Rola informatyki w naukach społecznych i ekonomicznych*, red. Z.E. Zieliński, Kielce 2011, s. 72.

² J. Kostecka, W. Kostecki, *Przedsiębiorstwa w dążeniu do trwałego rozwoju*, „*Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa*” 2006, nr 10, s. 35–41.

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., rozdział I, art. 5.

Posłużenie się wybranymi wskaźnikami społecznymi, ekonomicznymi i ekologicznymi do oceny stanu realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju Polski i krajów Unii Europejskiej, co stało się celem artykułu⁴.

Analizy dokonano na podstawie danych zamieszczonych w rocznikach statystycznych.

1. Społeczny aspekt zrównoważonego rozwoju Polski

Analizowanymi wskaźnikami obrazującymi wymiar społeczny zrównoważonego rozwoju Polski i krajów Unii Europejskiej są:

- stopa zatrudnienia,
- stopa bezrobocia,
- poziom oszczędności gospodarstw domowych,
- poziom ubóstwa.

Tabela 1. Całkowita stopa zatrudnienia w latach 2000-2014 w %

Lata	2000	2005	2010	2014
UE 28	66,6	68,1	68,6	64,9
Polska	61,0	58,3	64,6	61,7

Źródło: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics> [28 III 2016 r.].

Tabela 2. Stopa bezrobocia w krajach Unii Europejskiej w latach 2000-2014 w %

Lp.	Kraj	Rok				
		2000	2005	2011	2012	2014
1.	Hiszpania	13,8	9,2	20,7	23,6	24,3
2.	Litwa	15,9	8,3	17,3	14,3	10,5
3.	Łotwa	14,2	8,9	17,2	14,6	11,4
4.	Irlandia	4,3	4,3	14,7	14,7	11,8
5.	Grecja	11,2	9,2	14,1	21,0	27,3
6.	Słowacja	19,1	16,3	13,9	14,0	13,8
7.	Estonia	13,1	7,9	13,8	11,7	7,2
8.	Portugalia	3,8	7,6	12,6	15,0	14,1
9.	Węgry	6,6	7,2	11,6	11,0	8,1
10.	Bułgaria	16,2	10,1	11,4	12,4	11,6
11.	Francja	10,2	8,8	9,4	10,0	10,2

⁴ K. Malik, *Efektywność zrównoważonego i trwałego rozwoju w wymiarze lokalnym i regionalnym*, Opole 2004, s. 128.

12.	Polska	16,3	17,7	9,3	10,2	9,5
13.	Słowenia	6,9	6,5	8,2	8,7	10,1
14.	Włochy	10,8	7,7	8,1	9,3	12,3
15.	Finlandia	11,1	8,4	7,9	7,4	8,8
16.	Belgia	6,6	8,4	7,7	7,2	8,5
17.	Cypr	5,0	5,3	7,6	9,7	15,7
18.	Szwecja	5,5	7,8	7,5	7,5	8,0
19.	Wielka Brytania	5,5	4,7	7,5	8,3	6,5
20.	Rumunia	7,0	7,2	7,4	7,1	7,1
21.	Dania	4,5	4,8	7,2	7,9	6,5
22.	Czechy	8,8	7,9	6,8	6,8	6,1
23.	Malta	6,3	7,3	6,2	6,8	5,6
24.	Niemcy	7,9	11,1	6,1	5,7	5,1
25.	Luksemburg	2,3	4,5	4,5	5,2	6,0
26.	Austria	4,7	5,2	4,2	4,2	5,0
27.	Holandia	2,7	4,7	4,2	4,9	6,8
28.	Średnia UE	8,4	9,0	9,4	10,9	10,2

Źródło: <http://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/art,5543,6865,polska-wsrod-liderow-spadku-bezrobocia-w-unii-europejskiej.html> [28 III 2016 r.].

W 2014 r. średnia stopa bezrobocia w krajach Unii Europejskiej wyniosła 10,2%, co oznacza, że bez pracy było ok. 5,0 mln mieszkańców, z czego 3,27 mln osób przypadało na strefę euro. Bezrobocie w krajach Unii było wysoko zróżnicowane. Niektóre kraje, takie jak: Austria, Luksemburg, Niemcy, Czechy czy Holandia, miały stosunkowo niską stopę bezrobocia, podczas gdy Hiszpania i Grecja – wysoką. W 2014 r. poprawiła się nieznacznie sytuacja na rynku pracy ludzi młodych. W całej Unii Europejskiej we wrześniu 2014 r. bezrobotnych było 4,98 mln osób poniżej 25. roku życia, w tym 3,34 mln ze strefy euro. W porównaniu z 2013 r. to spadek o 595 tys. osób w krajach Unii Europejskiej i 213 tys. osób w strefie euro⁵. W 2014 r. stopa bezrobocia wśród ludzi młodych w krajach Unii Europejskiej wynosiła 21,6% i 23,3% w strefie euro. Najniższą stopę bezrobocia wśród ludzi poniżej 25. roku życia odnotowano w Niemczech – 7,6%, Austrii – 9,1% i Holandii – 9,8%. Najwyższe bezrobocie wśród tej grupy społecznej stwierdzono natomiast w Hiszpanii – 53,7%, Grecji – 50,7% i Włoszech – 42,9%. W Polsce stopa bezrobocia wśród młodych w 2014 r. kształtowała się na poziomie 22,6%.

⁵ <http://forsal.pl/artykuly/832638,polska-jak-finlandia-zobacz-najnowsze-dane-o-bezrobociu-w-europie-wykresy.html> [dostęp: 28 III 2016 r.].

Najdotkliwsze dla gospodarki jest bezrobocie wśród ludzi młodych. Przedłużający się brak aktywności zawodowej na tym etapie życia może bowiem łatwo przekształcić się w marginalizację tej grupy społecznej, co może spowodować spadek codziennej dyscypliny pracy i pozbawienie doświadczenia zawodowego, które byłyby atrakcyjne dla rynku.

Przyczynę rosnącego bezrobocia wśród młodych w krajach Unii Europejskiej należy upatrywać w takich czynnikach, jak⁶:

- zmniejszenie w krajach rozwiniętych technologicznie i ekonomicznie liczby miejsc pracy poprzez lokalizację, głównie działów produkcyjnych firm, w krajach o taniej sile roboczej (przede wszystkim w Azji), co w efekcie spowodowało napływ tejże siły z krajów biednych do zamożniejszych,
- redukcja stałych miejsc pracy (względny oszczędnościowy) na rzecz pracy tymczasowej, co doprowadziło do powstania w Europie nowej, coraz liczniejszej klasy społecznej tzw. prekariatu – bez perspektyw na dobrobyt i awans,
- wadliwy system zarządzania wielu korporacji międzynarodowych, nastawionych na wzrost wartości dla akcjonariuszy, w zamian za realizację społecznej odpowiedzialności za prowadzoną działalność⁷.

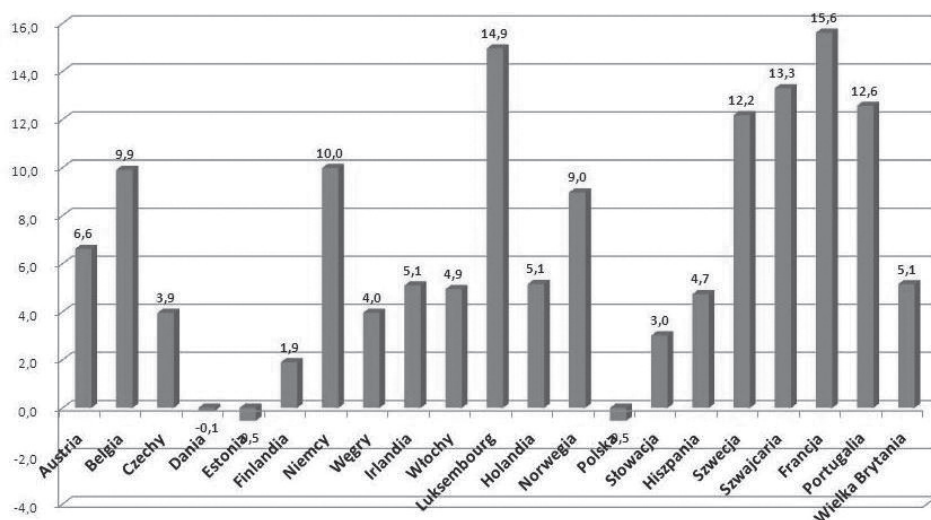
Wzrost bezrobocia ma wpływ na spadek dochodów gospodarstw domowych i ich oszczędności. Najwyższy spadek dochodów gospodarstw domowych odnotowano w Grecji – 15,7% i Irlandii – 9%; na Litwie, w Hiszpanii, na Cyprze oraz Węgrzech – o ponad 4%. Z kolei wzrost ogólnych dochodów gospodarstw domowych utrzymał się w takich krajach Unii Europejskiej, jak: Niemcy, Belgia, Słowenia i Francja. Komisja Europejska tłumaczy tę sytuację odpornością tamtejszych rynków pracy na zjawiska recesji gospodarczej i dobrze wykształconym systemem opieki społecznej.

Należy zwrócić uwagę, że Polska należy do tych krajów Unii Europejskiej, w których obserwowany jest spadek dochodów realnych, czego efektem jest zjawisko ubożenia społeczeństwa. Ubożeniu społeczeństwa towarzyszy problem szerzącej się biedy – widocznej szczególnie wśród dzieci. Nasz kraj pod tym względem znalazł się w grupie krajów, gdzie odsetek dzieci zagrożonych biedą przekroczył 20%, podobnie jak: w Hiszpanii, Grecji, Bułgarii, Portugalii, we Włoszech, w Rumunii, na Łotwie, Litwie i w Luksemburgu.

⁶ M. Strykowska, *Psychologiczne aspekty sytuacji zawodowej starszych pracowników*, „Przegląd Organizacji” 2012, nr 2, s. 23–26.

⁷ S. Wyciślak, *Kryzys 2008–2011. Refleksje nad rolą przedsiębiorstwa*, „Przegląd Organizacji” 2012, nr 2, s. 3–5.

Wykres 1. Oszczędności gospodarstw domowych jako procent przychodów w Polsce i krajach Unii Europejskiej w 2013 r.

Źródło: <http://euro-dane.com.pl/oszczednosci-gospodarstw-domowych-w-unii-europejskiej> [dostęp: 28 III 2016 r.].

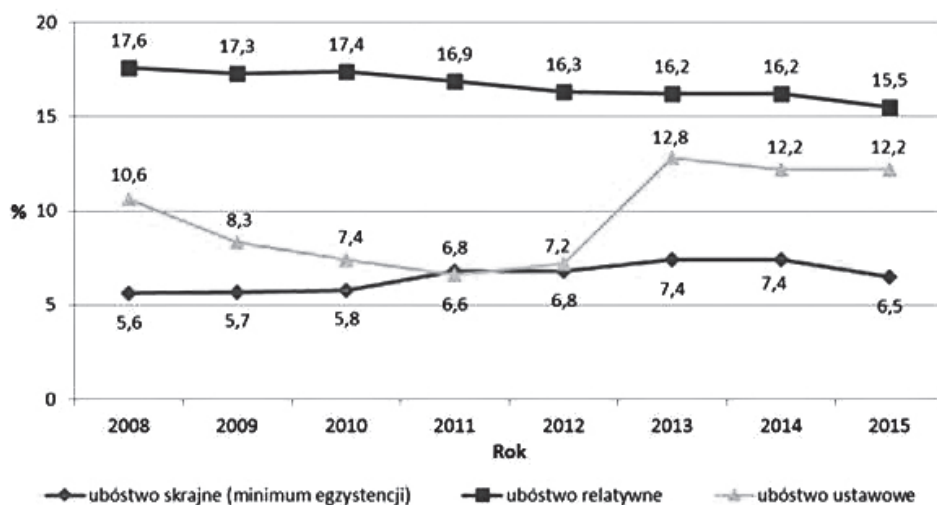
Spadek dochodów realnych gospodarstw domowych wpływa na spadek oszczędności. Do krajów Unii Europejskiej, w których według Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) gospodarstwa domowe oszczędzają najwięcej, należy zaliczyć: Francję, Luksemburg, Szwajcarię, Portugalię i Szwecję. Polska na tle krajów Unii Europejskiej jest państwem, w którym w 2013 r. w stosunku do 2012 r. nastąpił spadek oszczędności gospodarstw domowych o 3,1%⁸.

Bezrobocie i niskie dochody realne są podstawową przyczyną nie tylko braku oszczędności, ale przede wszystkim ubóstwa. Z najnowszych dostępnych danych Eurostatu wynika, że w całej Unii Europejskiej 24,5% mieszkańców jest zagrożonych biedą lub wykluczeniem społecznym. Najwyższy odsetek mieszkańców zagrożonych ubóstwem notuje się w Bułgarii. Bieda i wykluczenie społeczne dotyczy tu 48% społeczeństwa. W Rumunii wskaźnik ten sięga 40,4%, a w Grecji – 35,7%. Najniższy wskaźnik ubóstwa i wykluczenia społecznego występuje natomiast w Czechach – 4,6% i Holandii – 15,9%⁹.

⁸ <http://euro-dane.com.pl/oszczednosci-gospodarstw-domowych-w-unii-europejskiej> [dostęp: 28 III 2016 r.].

⁹ <http://forsal.pl/artykuly/878105,tak-wyglada-polska-bieda-najwazniejsze-fakty-o-ubostwie-polakow.html> [dostęp: 28 III 2016 r.].

Wykres 2. Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2008-2015 według przyjętych w danym roku granic ubóstwa % osób w gospodarstwach domowych

Podstawową miarą oceniającą zasięg ubóstwa jest tzw. stopa ubóstwa, czyli odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy od przyjętej granicy ubóstwa.

Źródło: GUS, *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce*, Warszawa 2015, s. 35.

W 2014 r. w naszym kraju w skrajnym ubóstwie żyło 7,4% mieszkańców, a w 5,4% gospodarstw domowych brakowało nawet środków pieniężnych na wyżywienie¹⁰. Oznacza to, że osoby te miały wydatki poniżej poziomu minimum egzystencji. Ze względu na źródło dochodu najbardziej zagrożeni w naszym kraju byli Polacy utrzymujący się ze źródeł poza zarobkowych. W tej grupie stopa ubóstwa skrajnego wynosiła 21%. Na drugim miejscu znaleźli się renciści – 12,5%, a na trzecim rolnicy – 12,1%.

Z przeprowadzonych analiz statystycznych wynika, że wpływ na poziom ubóstwa w naszym kraju ma też stopień wykształcenia społeczeństwa. Ryzyko popadnięcia w ubóstwo dotyczy przede wszystkim osób o niskim wykształceniu. Wśród badanych gospodarstw domowych, w których osoba ukończyła co najwyżej gimnazjum, skrajne ubóstwo występowało w 18,2%. Z kolei osób z wyższym wykształceniem narażonych na ten problem było zaledwie ok. 0,9%¹¹.

¹⁰ GUS, *Jakość życia w Polsce. Edycja 2015*, Warszawa 2015.

¹¹ <http://forsal.pl/artykuly/878105,tak-wyglada-polska-bieda-najwazniejsze-fakty-o-ubostwie-polakow.html> [dostęp: 28 III 2016 r.].

2. Ekologiczny aspekt zrównoważonego rozwoju Polski

2.1. Gospodarka odpadami stałymi

Wytworzone i nagromadzone na zwałowiskach odpady przemysłowe i komunalne, powodując zanieczyszczanie gleby, wody i powietrza atmosferycznego, wpływają na przekształcanie warunków egzystencji mikroorganizmów, roślin i zwierząt. W efekcie takiego oddziaływania może nastąpić zubożenie flory i fauny, a w skrajnych przypadkach nawet ich wyginięcie.

Tabela 4. Odpady komunalne wytworzone, składowane i spalane w Polsce i krajach Unii Europejskiej w latach 2000–2012 w kg na 1 mieszkańca

Wyszczególnienie	2000	2005	2012	2000	2005	2012	2000	2005	2012
	Wytworzone			Składowane			Spalone		
Kraje UE-28	523	516	487	288	220	160	79	95	115
Dynamika 2000 r.=100%	100,0	98,7	93,1	100,0	76,4	55,5	100,0	120,2	145,6
Polska	318	319	314	311	226	186	0	1	1
Dynamika 2000 r.=100%	100,0	100,3	98,7	100,0	72,7	59,8	100,0	1,0	1,0

Źródło: GUS, *Ochrona Środowiska*, Warszawa 2015, s.517.

Z danych statystycznych zamieszczonych w tabeli 4 wynika, że w krajach Unii Europejskiej maleje z roku na rok ilość wytwarzanych i składowanych odpadów komunalnych przypadających na jednego mieszkańca, ale za to rośnie ilość odpadów poddawanych spalaniu. W 2012 r. w stosunku do 2000 r. o 44,5% zmalała ilość odpadów komunalnych składowanych w krajach członkowskich Unii Europejskiej z powodu poddawania ich procesowi spalania. Najwięcej odpadów komunalnych poddano spalaniu w takich krajach Europy, jak: Danii – 349 kg/mieszkańca, Szwajcarii – 347 kg/mieszkańca, Norwegii – 268 kg/mieszkańca, Szwecji – 238 kg/mieszkańca, Luksemburgu – 237 kg/mieszkańca, Niemczech – 213 kg/mieszkańca, Holandii – 270 kg/mieszkańca, Belgii – 192 kg/mieszkańca, Austrii – 183 kg/mieszkańca, i we Francji – 175 kg/mieszkańca.

W Polsce w 2012 r. ilość odpadów przypadających na mieszkańca kształtowała się na poziomie ok. 314 kg, w krajach Unii Europejskiej natomiast ok. 487 kg. Należy zaznaczyć, że w latach 2000–2012 zmniejszyła się ilość odpadów komunalnych odprowadzanych na składowiska w naszym kraju. Na początku analizowanego okresu, tj w 2000 r. na mieszkańca przypadało 311 kg odpadów na mieszkańca, a 12 lat później już tylko 186 kg odpadów na mieszkańca.

Analizując stan gospodarki odpadami komunalnymi należy zwrócić uwagę, że w Polsce w stosunku do średniej krajów Unii Europejskiej, niewielki jest stopień spalania tego rodzaju odpadów. W 2012 r. wyniósł on tylko 1%.

2.2. Gospodarka ściekami

Zagrożenie dla środowiska wodnego stanowią także ścieki przemysłowe i komunalne. Ich strukturę odprowadzonych do wód i ziemi zaprezentowano w tabeli 5.

Tabela 5. Struktura ścieków przemysłowych i komunalnych odprowadzanych do wód i ziemi w Polsce w latach 2000–2012 w hm³ i proc.

Wyszczególnienie	2000		2005		2010		2012	
	hm ³	proc.	hm ³	proc.	hm ³	proc.	hm ³	proc.
Ogółem w tym:	9160,7	100,0	8981,5	100,0	9216,8	100,0	9113,9	100,0
Ścieki przemysłowe	7666,7	83,7	7707,9	85,8	7919,0	85,9	7865,1	86,3
Ścieki komunalne	1494,0	16,3	1273,6	14,2	1297,8	14,1	1248,8	13,7

Źródło: GUS, *Ochrona Środowiska*, Warszawa 2015, s.174.

Z danych przedstawiających ilość ścieków przemysłowych i komunalnych odprowadzanych do wód i ziemi w Polsce w latach 2000–2012 wynika, że ich redukcja dokonywana jest bardzo powoli. W 2000 r. ilość ścieków przemysłowych i komunalnych odprowadzonych do wód i ziemi wynosiła 9160,7 hm³, natomiast w 2012 r. spadła zaledwie do 9113,9 hm³, czyli o 0,6%.

Tabela 6. Struktura ścieków nieoczyszczonych odprowadzanych do wód i ziemi w Polsce w latach 2000–2012 w hm³ i proc.

Wyszczególnienie	2000		2005		2010		2012	
	hm ³	proc.	hm ³	proc.	hm ³	proc.	hm ³	proc.
Ścieki nieoczyszczone w tym:	301,3	100,0	185,7	100,0	175,7	100,0	144,1	100,0
Zakładów	50,8	16,9	52,1	28,0	120,3	68,5	116,1	80,5
Ścieki kanalizacyjne	250,5	83,1	133,6	72,0	55,4	31,5	28,0	19,5

Źródło: GUS, *Ochrona Środowiska*, Warszawa 2015, s. 173.

W analizowanym okresie pocieszający jest fakt malejącej systematycznie ilości ścieków nieoczyszczonych odprowadzanych z zakładów przemysłowych i sieci kanalizacyjnych do wód i ziemi. Na ten spadek znaczący wpływ miała redukcja ilości ścieków odprowadzanych z sieci kanalizacyjnych do wód i ziemi w naszym

kraju, która w 2000 r. wynosiła 250 hm³, a w 2012 r. już tylko 28,0 hm³. Efektem dużych zmian w gospodarce wodnej w Polsce w analizowanym czasie było wybudowanie nowych i zmodernizowanie starych oczyszczalni ścieków ze środków finansowych pochodzących m.in. z dotacji Unii Europejskiej.

Obecnie 64% polskiej ludności obsługiwana jest przez oczyszczalnie ścieków. Wskaźnik ten jest jednak nadal niezadowalający w stosunku do wysoko rozwiniętych państwa Unii Europejskiej. Dla porównania w Holandii wynosi on 98%, Szwecji – 93%, Niemczech – 91%, Wielkiej Brytanii – 92%, Danii – 90%, Austrii – 81%, we Francji – 79%.

2.3. Zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego

Poważnym zagrożeniem dla czystości środowiska przyrodniczego jest emisja pyłów i gazów odprowadzanych bezpośrednio lub pośrednio do powietrza atmosferycznego.

Źródłem pyłów emitowanych do powietrza atmosferycznego są zakłady energetyczne, i środki transportu oraz źródła wtórne powstałe w wyniku wydalenia i utylizacji ścieków i odpadów (np. hałdy i wysypiska).

Szczególnie niebezpieczne dla zdrowia ludzkiego są pyły zawieszone, będące mieszaniną substancji organicznych i nieorganicznych, które mogą zawierać metale ciężkie, dioksyny i furany. Związki te przedostając się w procesie oddychania człowieka do płuc utrudniają wymianę gazową. Oprócz tego powodują one podrażnienie śluzówki, zapalenie górnych i dolnych dróg oddechowych oraz choroby alergiczne, astmę, nowotwory płuc, gardła i krtani.

Tabela 7. Emisja pyłu odprowadzanego do powietrza atmosferycznego w Polsce i krajach Unii Europejskiej w latach 2000-2012 w tonach na mieszkańca

Wyszczególnienie	2000	2005	2010	2011	2012
Kraje UE-28	8,5	8,6	7,8	7,5	7,4
Dynamika 2000 r.=100 proc.	100,0	101,2	91,8	88,2	87,0
Polska	8,3	8,3	8,6	8,5	8,3
Dynamika 2000 r.=100 proc.	100,0	100,0	103,6	102,4	100,0

źródło: GUS, *Ochrona Środowiska*, Warszawa 2015, s. 514.

Jak można zauważyć z zestawienia przedstawionego w tabeli 7, emisja pyłu do powietrza atmosferycznego przypadająca na jednego mieszkańca w latach 2000-2012 w krajach Unii Europejskiej systematycznie maleje, natomiast w Polsce utrzymuje się na prawie stałym poziomie – ok. 8,3 ton/mieszkańca. W 2012 r. więcej od Polski pyłu do powietrza atmosferycznego wyemitowały tylko takie

kraje, jak: Litwa – 20,7 ton/mieszkańca, Niemcy – 12,9, Bułgaria – 10,6, Islandia – 10,4, Finlandia – 9,4, Austria – 9,1, Norwegia – 8,9.

Innym zanieczyszczeniem powietrza atmosferycznego, na które należy zwrócić uwagę są związki tlenku siarki. Dostają się one do powietrza w wyniku spalania ogromnych ilości paliw zawierających siarkę lub jej związki. W połączeniu z wodą, związki siarki tworzą kwas siarkowy, w następstwie czego pojawiają się kwaśne deszcze, które powodują skażenie terenów na znaczne odległości.

Tabela 8. Emisja SOx odprowadzanego do powietrza atmosferycznego w Polsce i krajach Unii Europejskiej w latach 2000–2013 w tys. ton

Wyszczególnienie	2000	2005	2010	2012	2013
Kraje UE-28	10237,9	7884,4	4849,8	5376,5	3429,8
Dynamika 2000r.=100 proc.	100,0	77,0	47,4	52,5	33,5
Polska	1511,0	1223,9	973,6	853,3	846,8
Dynamika 2000r.=100 proc.	100,0	81,0	64,4	56,5	56,0

Źródło: GUS, *Ochrona Środowiska*, Warszawa 2015, s. 507.

Z przywołanych danych statystycznych wynika, że emisja SOx do powietrza atmosferycznego w krajach Unii Europejskiej zmniejszyła się w 2013 r. w stosunku do 2000 r. o 66,5%, a w Polsce o 44%.

Pomimo tak dużego ograniczenia emisji SOx do powietrza atmosferycznego nasz kraj nadal jest w czołówce państw emitujących ten szkodliwy gaz. W 2013 r. więcej od Polski SOx do powietrza atmosferycznego wyemitowała tylko Turcja – 1939,1 tys. ton.

Szkodliwym gazem emitowanym do powietrza w procesie spalania paliw kopalnych jest CO₂. Gaz ten dostaje się też do powietrza wraz ze spalinami pochodzącymi z transportu drogowego. Duża szkodliwość CO₂ dla środowiska wynika z tego, że jest on odpowiedzialny m.in. za powstanie globalnego ocieplenia klimatu i stanowi około 80 proc. wszystkich emisji gazów cieplarnianych odprowadzanych do powietrza atmosferycznego w krajach Unii Europejskiej.¹²

Tabela 9. Emisja CO₂ w krajach Unii E w latach 2000–2012w tonach na mieszkańca

Wyszczególnienie	2000	2005	2010	2011	2012
Kraje UE-28	8,5	8,6	7,5	7,4	7,4
Dynamika 2000r.=100 proc.	100,0	101,1	88,2	87,0	87,0

¹² Jak truje Europa. Najnowsze dane Eurostatu o emisji CO₂, <http://forsal.pl/artykuly/952805,jak-truje-europa-najnowsze-dane-eurostatu-o-emisji-co2.html> [dostęp: 28. V. 2016 r.].

Polska	8,2	8,3	8,2	8,6	8,3
Dynamika 2000r.=100,0	100,0	101,2	100,0	104,8	101,2

Źródło: GUS, *Ochrona Środowiska*, Warszawa 2015, s. 513.

Analizując problem emisji CO₂ na mieszkańca w latach 2000–2012 (tabela 9), można zauważyć spadek średniej unijnej emisji tego gazu odprowadzanego do powietrza atmosferycznego, a minimalny wzrost jego emisji w 2012 r. w Polsce. Więcej ton CO₂ na mieszkańca wyemitowały do powietrza atmosferycznego w analizowanym okresie w porównaniu do naszego kraju jedynie takie kraje, jak: Litwa – 20,7 ton/ mieszkańca, Niemcy – 12,9 ton/ mieszkańca, Bułgaria – 10,6 ton/ mieszkańca, Dania – 10,0 ton/ mieszkańca, Malta – 9,9 ton/ mieszkańca, Austria – 9,1 ton/ mieszkańca.

Powietrze atmosferyczne jest też zanieczyszczone w naszym kraju i krajach Unii Europejskiej tlenkami azotu (NO_x). Tworzą się one głównie w wyniku spalania paliw w wysokich temperaturach i są poważnym zagrożeniem dla organizmów żywych. U roślin niszczą ciała zieleni i powodują opadanie liści, a nawet śmierć roślin. Natomiast u ludzi powodują uszkodzenie płuc, zmniejszają zdolność krwi do przenoszenia tlenu i mogą być przyczyną chorób nowotworowych. Ponadto NO_x pochłaniają światło i wraz z innymi zanieczyszczeniami powietrza wchodzi w złożone reakcje fotochemiczne, których efektem jest smog fotochemiczny.

Tabela 10. Emisja NO_x w Polsce i krajach Unii Europejskiej w latach 2000–2013 w tys. ton

Wyszczególnienie	2000	2005	2010	2012	2013
Kraje UE-28	12644,4	11586,8	9162,3	10723,3	8176,3
Dynamika 2000 r. = 100,0	100,0	91,6	72,5	84,8	64,6
Polska	838,4	865,8	866,8	817	798,2
Dynamika 2000 r. = 100,0	100,0	103,2	103,3	97,4	95,2

Źródło: GUS, *Ochrona Środowiska*, Warszawa 2015, s. 508.

W latach 2000–2013 r. emisja NO_x do powietrza atmosferycznego Polsce spadła podobnie, jak to miało miejsce w krajach Unii Europejskiej. Spadek tej emisji w analizowanym okresie jest jednak niewielki i wynosi zaledwie 5%. W emisji NO_x do powietrza atmosferycznego wyprzedziły Polskę tylko Niemcy – 1126,9 tys. ton, Turcja – 1047,0 tys. ton, Wielka Brytania – 1019,7 tys. ton, Francja – 989,5 tys. ton, Włochy – 820 tys. ton, Hiszpania – 812,2 tys. ton.

Niebezpieczna dla środowiska przyrodniczego i człowieka jest także emisja gazów cieplarnianych odprowadzanych do powietrza atmosferycznego. Do tego typu gazów obok wymienionego wcześniej CO₂, należy także m.in. zaliczyć metan (CH₄) i podtlenek azotu. Należy podkreślić, że dalszy wzrost emitowanych tego rodzaju gazów do powietrza atmosferycznego, spotęguje pojawienie się ekstremalnych warunków pogodowych i podwyższenie poziomu mórz, co w konsekwencji przyczyni się do utrwalania nieodwracalnych zmian w ekosystemach i pogorszenia warunków życia ludzkiego na Ziemi.

Tabela 11. Emisja gazów cieplarnianych odprowadzanych do powietrza atmosferycznego w Polsce w latach 2000–2012 w tys. ton

Wyszczególnienie	Rok			
	2000	2005	2010	2012
Dwutlenek węgla	316114	317893	33067	320862
Dynamika 2000 r.=100 proc.	100,0	100,5	104,6	101,5
Metan	2071	2040	1966	1954
Dynamika 2000 r.=100 proc.	100,0	97,3	91,5	106,8
Podtlenek azotu	94	95	87	95
Dynamika 2000 r.=100 proc.	100,0	101,0	92,5	101,0

Źródło: GUS, *Ochrona Środowiska*, Warszawa 2015, s. 231.

Analizując dane zamieszczone w tabeli 11, należy stwierdzić, że ilość odprowadzanych do powietrza atmosferycznego gazów cieplarnianych – CO₂ i metanu, w 2012 r. w stosunku do 2000 r. wzrosła. Na wzrost odprowadzanego CO₂ do powietrza atmosferycznego miał wpływ nie tylko polski przemysł paliwowo-energetyczny (w 2012 r. – 302127,65 tys. ton CO₂), ale także transport drogowy. Dla przykładu w 2000 r. emisja CO₂ ze środków transportu wynosiła 26403,8 tys. ton, a już w 2012 r. wzrosła do 45123,5 tys. ton, czyli o 71%. Wśród krajów Unii Europejskiej, które do powietrza atmosferycznego odprowadzają więcej gazów cieplarnianych niż Polska, są: Niemcy – 964,6 mln ton, Wielka Brytania – 613,1 mln ton, Włochy – 469,5 mln ton, Turcja – 429,9 mln ton.

Analizując problem zanieczyszczenia gazami powietrza atmosferycznego w Polsce na tle 28 krajów Unii Europejskiej, należy stwierdzić, że w latach 2000–2012 ilość emitowanych CO₂, NO_x i SO_x do powietrza atmosferycznego systematycznie malała. Mimo to zauważalna jest dynamika wzrostu udziału odprowadzanych zanieczyszczeń NO_x i pyłów do powietrza atmosferycznego.

Taka sytuacja jest spowodowana wytwarzaniem 70% energii w elektrowniach opalanych węglem kamiennym i brunatnym, które wielokrotnie są przestarzałe i wymagają modernizacji, oraz narastającym ruchem samochodowym.

Zanieczyszczenie środowiska ma niekorzystny wpływ na jakość życia mieszkańców naszego kraju. Naruszenie równowagi ekologicznej z jednej strony wpływa na pogorszenie się warunków życia i pracy mieszkańców, a z drugiej ogranicza możliwość regeneracji sił i jest przyczyną dużej liczby zgonów. Szczególnym problemem zdrowotnym polskiego społeczeństwa są nowotwory złośliwe. Od 2003 r. co roku wykrywa się w Polsce ponad 120 tysięcy nowych zachorowań. W 2009 r. stwierdzono ich już blisko 136 tysięcy, tj. o ponad 11 tysięcy więcej niż w 2008 r. W 2009 r. stwierdzono blisko 356 nowych zachorowań na 100 tysięcy ludzi, podczas gdy jeszcze na początku 2000 r. – 299, czyli o 57 przypadków mniej. Wzrost liczby zachorowań na nowotwory odnotowuje się na terenie prawie całego kraju z wyjątkiem województw dolnośląskiego i lubelskiego. Stosunkowo najbardziej wzrosła liczba nowo wykrytych zachorowań na nowotwory u mieszkańców województw: pomorskiego, podlaskiego, śląskiego i warmińsko-mazurskiego.

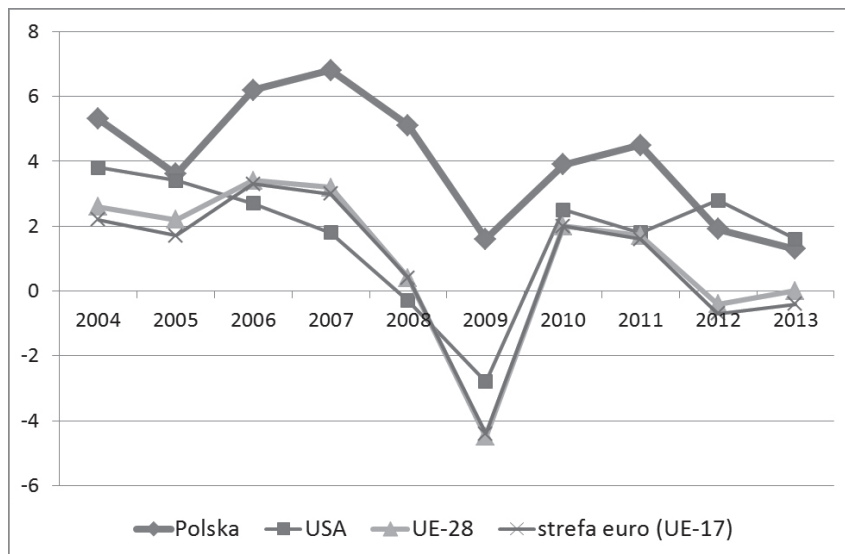
Stan zdrowia Polaków ma swoje odzwierciedlenie w wynikach badań EU-SILC. W 2010 r. co trzeci dorosły Polak uskarżał się na występowanie długotrwałych problemów zdrowotnych. Ich występowanie nie jest jednak jakoś szczególnie nasilone, co sprawia, że pod tym względem Polska plasuje się na początku drugiej dziesiątki krajów Unii Europejskiej (Polska zajmuje 19. miejsce od końca). Relatywnie najwięcej osób z tego typu przypadłościami żyje w Finlandii i Estonii (ok. 43-44% ogółu osób dorosłych), dalej we Francji, w Niemczech, na Węgrzech, w Słowenii, Wielkiej Brytanii i Austrii, (35-37% osób dorosłych). Rzadziej na długotrwałe problemy zdrowotne uskarżali się w przeprowadzonych badaniach mieszkańcy Bułgarii i Rumunii. Niespełna co piąty dorosły zadeklarował tam występowanie problemu zdrowotnego.

3. Ekonomiczny aspekt zrównoważonego rozwoju Polski

Głównym wskaźnikiem ekonomicznym zrównoważonego rozwoju krajów Unii Europejskiej jest PKB *per capita*¹³. W ciągu ostatniej dekady wskaźnik ten w krajach unijnych cechował się raczej równomiernym i niskim wzrostem i średnio wyniósł 1,7 rocznie.

¹³ M. Wyrzykowska-Antkiewicz, *Rozwój społeczno-gospodarczy w dobie kryzysu*, Gdańsk 2012, s. 17.

Wykres 3. Kształtowanie się PKB per capita w Polsce, USA i Unii Europejskiej w latach 2004-2013

Źródło: <http://forsal.pl/artykuly/712724,eurostat-pkb-per-capita-polski-w-2012-r-wyniosl-66-proc-sredniej-ue.html> [dostęp: 20 III 2016 r.]

W Polsce w 2012 r. PKB *per capita* wyniósł 66% średniej unijnej. Najwyższy poziom PKB na jednego mieszkańca w 2012 r. odnotowany został w Luksemburgu – 271% średniej Unii Europejskiej. W ścisłej czołówce znalazły się też, choć już znacznie poniżej wyznaczonego poziomu, takie kraje, jak: Austria – 131% średniej UE, Irlandia – 129% średniej UE, Holandia – 128% średniej UE, Szwecja – 128% średniej UE.

Choć PKB jest najczęściej stosowanym miernikiem dobrobytu, to nie jest on jedyny w tej klasie. Innym popularnym wskaźnikiem używanym zamiennie z PKB jest wartość indywidualnej konsumpcji na jednego mieszkańca (Actual Individual Consumption per capita). Unijnym liderem pod względem wysokości tego wskaźnika, podobnie jak w przypadku PKB *per capita*, jest Luksemburg – 141% średniej unijnej. Wysokie wskaźniki indywidualnej konsumpcji wykazują też takie państwa UE, jak: Niemcy – 212% średniej unijnej, Wielka Brytania – 120% średniej unijnej, Austria – 119% średniej unijnej, oraz Szwecja – 118% średniej unijnej. Dla porównania wskaźnik indywidualnej konsumpcji w Polsce w 2012 r. wynosił 71% średniej unijnej, co stawia nasz kraj na szóstym miejscu od końca w analizowanym rankingu.

Tabela 12. Kształtowanie się wskaźnika PKB per capita
w krajach Europy, Unii Europejskiej-27 w 2012r.

Kraj	PKB per capita	Kraj	PKB per capita
Luksemburg	271	Słowenia	82
Norwegia	195	Czechy	79
Szwajcaria	160	Słowacja	75
Austria	131	Grecja	75
Irlandia	129	Portugalia	75
Holandia	128	Litwa	70
Szwecja	128	Estonia	68
Dania	125	Polska	66
Niemcy	121	Węgry	66
Belgia	119	Łotwa	62
Finlandia	115	Chorwacja	61
Islandia	112	Turcja	56
Wielka Brytania	110	Rumunia	49
Strefa euro (EA 17)	108	Bułgaria	47
Francja	108	Czarnogóra	42
EU 27	100	Była Jugosłowiańska Republika Macedonii	35
Włochy	98	Serbia	35
Hiszpania	97	Albania	30
Cypr	91	Bośnia i Hercegowina	28
Malta	86	–	

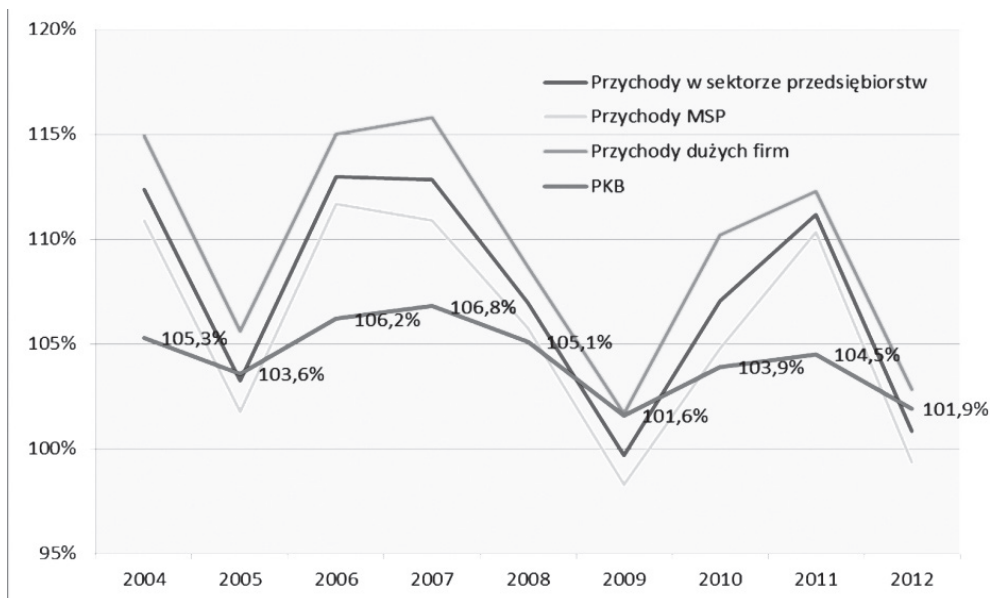
Źródło: <http://forsal.pl/artykuly/712724,eurostat-pkb-per-capita-polski-w-2012-r-wyniosl-66-proc-sredniej-ue.html> [dostęp: 20 III 2016 r.].

Niski w naszym kraju PKB na głowę mieszkańca spowodowany jest trudną sytuacją finansową polskich przedsiębiorstw oraz malejąca z roku na rok ich liczbą¹⁴. Badania KUKE SA pokazują, że liczba przedsiębiorstw na polskim rynku maleje od 2009 r. Głównym powodem tej tendencji jest zła sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw, czego następstwem jest ich upadłość. W 2012 r. liczba upadłych przedsiębiorstw wzrosła o 21,3%, tj. o 154 podmiotów w stosunku do roku poprzedniego. Należy podkreślić, że na stan polskiej gospodarki ma wpływ nie tylko niepokojący stan upadłości polskich przedsiębiorstw, ale także niski ich przyrost.

¹⁴ <http://forsal.pl/artykuly/712724,eurostat-pkb-per-capita-polski-w-2012-r-wyniosl-66-proc-sredniej-ue.html> [dostęp: 20 III 2016 r.].

Wykres 4. Dynamika nominalna przychodów ogółem w sektorze przedsiębiorstw, w MSP i dużych przedsiębiorstwach na tle dynamiki PKB w Polsce w latach 2004-2012

Źródło: <http://stat.gov.pl/wskazniki-makroekonomiczne/> [dostęp: 30 V 2017 r.].

Z zaprezentowanych danych wynika, że w 2012 r. w stosunku do 2011 r. spadają w Polsce przychody w dużych, małych i średnich przedsiębiorstwach, co ma wpływ na spadek PKB. Taka sytuacja powoduje zahamowanie procesu inwestycyjnego przedsiębiorstw i osłabienie ich konkurencyjności na rynku globalnym.

Wnioski i rekomendacje

Z przywołanych danych statystycznych wynika, że Polska rozwija się w sposób nie zrównoważony. Dlatego konieczna jest w naszym kraju zapisana w Konstytucji RP realizacja społecznej gospodarki rynkowej. Na konieczność jej prowadzenia wskazuje wielu autorów literatury przedmiotu, w tym L. Pawłowski. Píše on, że „konieczny jest powrót do koncepcji państwa opiekuńczego w istotny sposób poprawiającego jakość życia większości obywateli. Liberalny kapitalizm w obecnej postaci stanowi istotne zagrożenie dla realizacji idei zrównoważonego rozwoju”¹⁵.

Realizacji społecznej gospodarki rynkowej powinny sprzyjać działania państwa przeprowadzane na wszystkich szczeblach administracji polegające na:

¹⁵ L. Pawłowski, *Czy liberalny kapitał i globalizacja umożliwiają realizację strategii zrównoważonego rozwoju?*, „Problemy Ekorozwoju” 2012, nr 2, s. 7-12.

- wdrożeniu planów rozwoju społecznego i respektowaniu sprawiedliwości społecznej,
- prowadzeniu racjonalnej gospodarki zasobami naturalnymi i ochronie środowiska,
- podejmowaniu działań stymulujących rozwój gospodarczy i sprawiedliwy podział korzyści z niego wynikających.

W ramach rozwoju społecznego konieczne jest podejmowanie przedsięwzięć polegających na:

- walce z ubóstwem, głodem i nędzą,
- zapobieganiu patologiom społecznym i korupcji,
- zapewnieniu wszystkim obywatelom swobodnego i równoprawnego dostępu do bezpłatnej nauki na wysokim poziomie na wszystkich szczeblach kształcenia oraz zgodnej z potrzebami rynku pracy,
- stworzeniu swobodnego dostępu do bezpłatnej, szybkiej, skutecznej i nowoczesnej opieki medycznej dla wszystkich obywateli.

Niezwykle ważne na rzecz zrównoważonego rozwoju działania państwa mające na celu ochronę środowiska powinny skupić się w szczególności na:

- opracowaniu racjonalnych ekonomicznie rozwiązań, które ograniczą zanieczyszczenie środowiska, będą chronić zagrożone wyginięciem gatunki zwierząt i roślin, promować odnawialne źródła energii i eliminować gospodarkę rabunkową,
- wdrożeniu i kontroli rozwiązań związanych z ekologizacją wszystkich uczestników rynku,
- udoskonaleniu instrumentów ekonomicznych sprzyjających ekologizacji gospodarki (np. systemu podatkowego).

Zadania ekonomiczne państwa powinny być zaś skoncentrowane na tworzeniu dogodnych przepisów prawnych niezbędnych do rozwoju przedsiębiorczości wszystkich organizacji, a przede wszystkim małych i średnich przedsiębiorstw, które są motorem rozwoju gospodarki światowej.

Słowa kluczowe: *zrównoważony rozwój, zanieczyszczenie środowiska, bezrobocie, ubóstwo*

Summary

Socio-economic-ecological problems Poland and EU countries

In the article on the basis of statistical data compared to the state of socio-economic development of the Polish EU countries. As a result of comparisons pointed to the problems of economic, social and ecological inhibit the further implementation of the concept of sustainable development.

Keywords: *sustainable development, pollution environment, unemployment, poverty*

Bibliografia

Opracowania

- GUS, *Jakość życia w Polsce. Edycja 2015*, Warszawa 2015.
- GUS, *Ochrona Środowiska 2015*, Warszawa 2015.
- Kostecka J., Kostecki W., *Przedsiębiorstwa w dążeniu do trwałego rozwoju*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2006, nr 10.
- Malik K., *Efektywność zrównoważonego i trwałego rozwoju w wymiarze lokalnym i regionalnym*, Opole 2004.
- Pawłowski L., *Czy liberalny kapitał i globalizacja umożliwiają realizację strategii zrównoważonego rozwoju?*, „Problemy Ekorozwoju” 2012, nr 2.
- Smolorz B., *Kierunki społecznej odpowiedzialności biznesu w warunkach społecznej gospodarki rynkowej*, w: *Rola informatyki w naukach społecznych i ekonomicznych*, red. Zieliński Z.E., Kielce 2011.
- Strykowska M., *Psychologiczne aspekty sytuacji zawodowej starszych pracowników*, „Przegląd Organizacji” 2012, nr 2.
- Wyciślak S., *Kryzys 2008-2011. Refleksje nad rolą przedsiębiorstwa*, „Przegląd Organizacji” 2012, nr 2.
- Wyrzykowska-Antkiewicz M., *Rozwój społeczno-gospodarczy w dobie kryzysu*, Gdańsk 2012.

Internet

- <http://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/art,5543,6865,polska-wsrod-liderow-spadku-bezrobocia-w-unii-europejskiej.html>.
- <http://forsal.pl/artykuly/832638,polska-jak-finlandia-zobacz-najnowsze-dane-o-bezrobociu-w-europie-wykresy.html>.
- <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>.
- <http://euro-dane.com.pl/oszczednosci-gospodarstw-domowych-w-unii-europejskiej>.
- <http://forsal.pl/artykuly/712724,eurostat-pkb-per-capita-polski-w-2012-r-wyniosl-66-proc-sredniej-ue.html>.
- <http://forsal.pl/artykuly/952805,jak-truje-europa-najnowsze-dane-eurostatu-o-emisji-co2.html>.
- <http://stat.gov.pl/wskazniki-makroekonomiczne>.